

Zuiderkruis

De Arbeiderspers, Amsterdam 1999
202 pagina's

Inhoud

De verteller (ik-persoon) is de ongeveer veertigjarige organisatieadviseur Emma Schager. Ze heeft samengewoond met Paul, maar gaat nu alleen door het leven. De roman begint met haar aankomst op het vliegveld van Perth in Australië. Ze staat aan het begin van een solo-fietsocht door dit continent, Nieuw-Zeeland en de Fiji-eilanden. Ze reist aan de hand van aanwijzingen in brieven van haar overleden vriendin Floor Ponsioen. Deze is exact twee jaar geleden aan dezelfde tocht begonnen en is niet teruggekeerd: ze is bij het duiken in de oceaan verdronken.

Emma wil de tocht precies overdoen om daarmee te reconstrueren wat Floor onderweg heeft gedaan en wat haar is overkomen. Floor is wel Emma's beste vriendin geweest, maar toch in veel opzichten een raadsel gebleven. Bovendien worstelt Emma met het gevoel dat zij Floors catastrofaal verlopen tocht heeft gefinancierd. Lang geleden had zij Floor een bronzen beeld gegeven dat in de loop der jaren sterk in waarde was gestegen. Floor heeft dit beeld, gemaakt door een andere vriendin, Ellen, verkocht om de reis te kunnen betalen. Er is nog een andere prikkel voor Emma. Toen Floor op reis was, woonde Emma, nadat ze Paul verlaten had, in haar huis. Floor had van fluoriserende stickers op het plafond van haar slaapkamer de sterrenbeelden van het zuidelijk halfrond geplakt. Emma had dus naar de (namaak-)sterrenhemel gekeken, terwijl Floor in diezelfde tijd naar de echte constellaties keek. Na Floors dood was ook nog gebleken dat Emma haar huis had geërfd.

Emma kan het spoor van Floor langs de westkust van Australië gemakkelijk volgen aan de hand van de beschrijvingen van landschappen en mensen in de brieven die Floor twee jaar geleden schreef. De tocht is verrassend, maar voorlopig wordt ze er niet veel wijzer van.

Na de dagtochten, zittend bij haar tentje, denkt Emma aan vroeger, vooral aan de mensen die Floor en zij gekend hebben.

Bijvoorbeeld aan Ellen, met wie Floor een tijdlang kunstgeschiedenis heeft gestudeerd, totdat Ellen overstapte naar de kunstacademie. Ellen is inmiddels een succesvol beeldhouwer. Emma heeft nooit goed begrepen waarom de vriendschap tussen Floor en Ellen is bekoeld. Pas veel later komt ze erachter dat Floor meer van Ellen verwachtte dan vriendschap.

Steeds vindt Emma een 'spoor' van Floor dat herinneringen oproept. Zo denkt ze aan de kortstondige verhouding die ze heeft gehad met Jan Ponsioen, een broer van Floor, die haar ogen geopend heeft voor de aard van een aantal relaties. Emma weet van hem dat ze voor Floors ouders een soort stand-in is geworden voor hun overleden dochter. Hij heeft haar ook duidelijk gemaakt dat er een lesbische verhouding was tussen Floor en Julia, die Emma en Floor ontmoet hadden tijdens een vakantie in Ierland. Toen Floor en Julia gingen samenwonen, begon Emma een relatie met de hyperintelligente, maar enigszins contactgestoorde Paul. Nadat Julia was gestorven aan kanker, was Floor ontredderd achtergebleven.

Net als Floor maakt Emma een deel van de reis met de bus (naar Alice Springs) en ook zij onderbreekt de reis in Eucla, omdat ze die aanwijzing terugvindt in de correspondentie. Een essentieel deel van Floors briefverslag gaat over Uluru, de ronde stenen heuvel midden in de woestijn. In tegenstelling tot Floor onderneemt Emma de riskante beklimming wél. Omdat ze niet meer op tijd kan afdalen, overnacht ze zelfs op de top.

Ze bezoekt een zuster van Floors moeder, die met haar man in Australië woont. Zij ontraadst een deel van Floors gedrag. Ze vertelt Emma dat Floor een zusje, Judy, heeft gehad dat op veertienjarige leeftijd bij een verkeersongeluk is omgekomen. De dood van dat meisje heeft de verhoudingen in het gezin Ponsioen sterk beïnvloed.

Na aankomst in Sydney steekt Emma over naar Nieuw-Zeeland, waar ze Annemarie opzoekt, de geëmigreerde jeugdvriendin van Floor. Deze vertelt dat Floors moeder nooit één woord heeft gezegd over de dood van Judy, waardoor ook de andere kinderen hun verdriet niet konden verwerken.

Een bijzondere ontmoeting is die met Ellen ergens aan de Nieuw-Zeelandse kust. Zij moet voor een tentoonstelling in Nieuw-Zeeland zijn en kon op grond van brieven met reisver-

slagen, die Floor ook aan anderen dan Emma heeft gestuurd, voorspellen waar en wanneer ze Emma zou kunnen ontmoeten. Zij geeft Emma opheldering over haar verhouding met Floor.

Emma zet de reis volgens Floors schema voort en arriveert op het eiland Fiji. Daar vindt ze op het postkantoor enkele brieven, gericht aan Floor, die haar twee jaar geleden niet meer bereikt hebben. Dan reist ze met en gammel bootje naar het laatste, piepkleine eiland Tavewa. Er wonen weinig mensen, er is nauwelijks iets te doen, maar zee, weer en natuur zijn er paradisijselijk. Bij dit eiland is Floor verdronken. Emma leeft aanvankelijk gelukzalig op het ritme van dag en nacht, totdat ze gaat snorkelen tussen de koraalriffen. Dan komt het beeld van Floors einde dichtbij; ze krijgt nachtmerries. Ze wacht als het ware op de dag dat Floor verdronken is.

Emma ontmoet een Duitse kunstenaar, Michael, die vier maanden op het eiland woont en de rest van het jaar lesgeeft op een kunstacademie in Duitsland. Hij heeft twee jaar geleden de laatste brieven van Floor meegenomen (en in Berlijn gepost). Michael vertelt over de lange gesprekken met Floor, die alles verteld heeft over haar Nederlandse familie en vrienden, zo beeldend dat hij portretten van hen heeft gemaakt op grond van haar beschrijving. Op verzoek van Emma leert Michael haar de beginselen van het diepzeeduiken met gewichten. Als ze duikt en de druk van het water voelt, weet ze dat ze zou kunnen verdrinken, maar ze ontworstelt zich aan dat gevoel. In die situatie moet ook Floor hebben verkeerd. Toch vraagt ze Michael niet wat hij denkt dat er met Floor gebeurd is. Ze beseft dat ook hij niet kan weten of Floor 'gekozen' heeft te vechten tegen dat gevoel of dat ze zich eraan heeft overgegeven. De volgende dag, een dag voor Floors sterfdatum, vertrekt ze samen met Michael van het eiland.

Karakteristiek

Zuiderkruis is opgezet als een reisverhaal, waarbij de brieven van Floor door Emma als reisgids gebruikt worden. Tegelijkertijd is het een verslag van een zoektocht waarbij Emma wil achterhalen wat er precies met Floor gebeurd is. Emma is aan het spoorzoeken:

Voor mij was het landschap vol sporen van Floor. Waar zij

eens haar voet neerzette was de aarde hol als na de inslag van een meteoriet. Waar zij water morste uit haar bidon stroomde nu een rivier. (p. 81)

Al eerder (op p. 21) gebruikt de auteur dat beeld van het spoorzoeken. Emma dwaalt door Perth, de stad waar twee jaar geleden ook Floor liep:

Honderden inwoners van de stad bewaarden een beeld van haar in hun ooghoeken. Maar waar hadden zij die beelden mee naartoe genomen? Waar waren de auto's heengereden die Floor in de glans van hun ramen en portieren hadden gevangen?

De antwoorden op de vragen die Emma stelt op deze zoektocht komen uit de waarnemingen op haar reis, uit antwoorden van anderen, maar ook uit de herinneringen die Emma zelf ophaalt. Verder is de reis van Emma vooral een zoektocht naar zichzelf. Ze reconstrueert haar verhouding met Floor en verschafft zich daarmee helderheid over haar eigen leven.

De structuur van de vertelling wordt bepaald door het verslag van de reis: de gebeurtenissen, de pleisterplaatsen, de ontmoetingen. Het verloop van de reis zelf, de route, wordt bepaald door de brieven, die, omdat ze geciteerd worden, tevens een deel van de inhoud vormen. Tegelijkertijd roept Emma's reisverslag herinneringen op. Op deze manier ontstaat een verhaal met een duidelijke gelaagdheid. De lay-out verduidelijkt die gelaagdheid onder andere door het gebruik van cursieve tekst voor de brieven van Floor en door een typografisch signaal aan de lezer: *** = nu komen we in een andere tijdlaag.

Zuiderkruis is een verhaal dat uitnodigt verder te lezen, omdat het een duidelijke **spanningsopbouw** heeft. Al op de tweede bladzijde gaat het over 'de uitkomst van mijn zoektocht' en 'de vraag en het gevreesde antwoord'. De lezer weet dan nog niet wat precies de vraag is, die wordt pas gesteld op pagina 33:

Terwijl we in het ladenkastje in de voorkamer naar een verzekeringsspolis zochten, vroeg ik mij voor het eerst af of Floors verdrinking inderdaad een ongeluk was. [...]

Was Floor op reis gegaan met de bedoeling nooit meer terug te komen?

Deze vraag is de aanzet tot de zoektocht en die omspant de hele

roman. Emma krijgt geen definitief antwoord op die vraag. Een dieper liggende spanningsvraag is: hoe was de eigenlijke verhouding tussen Floor en Emma? En: komt Emma vrij van Floor? Die vragen worden wel beantwoord. Aan het eind van de roman heeft de lezer, net als Emma, een compleet beeld van die verhouding, en het gedrag van Emma tijdens de tocht maakt de lezer duidelijk dat ze zich 'bevrijdt'.

Emma kopieert de tocht van Floor, maar op een paar plaatsen wijkt ze welbewust af. In tegenstelling tot Floor bijvoorbeeld beklimt ze de Uluru wel. (zie verder *Interpretatie*) Afgezien van deze grote spanningsbogen, maakt de auteur ook gebruik van kleinere verhaalelementen die de spanning verhogen. Zo is er een klein raadsel over de laatste brieven van Floor die in Duitsland gepost zijn. Pas op bladzijde 168 wordt dat raadsel opgelost. Verder maakt de schrijfster veelvuldig gebruik van vooruitwijzingen met betrekking tot de relaties tussen de personages. Op p. 45 wordt gesuggereerd dat er iets is tussen Emma en Jan, pas veel later lees je de details van die kortstondige verhouding. Op bladzijde 52 is er sprake van verwijdering tussen Floor en Ellen. Emma, de ik-persoon, snapt niet wat er aan de hand is, en de lezer dus ook niet; en dan staat er:

Het zou tweeëntwintig jaar dueren voordat ik hoorde wat er die middag tussen Floor en Ellen was voorgevallen.

Dit soort open eindjes en vooruitwijzingen verhogen de spanning.

Het perspectief ervaart de lezer als een 'dubbel' ik-perspectief. We kijken door de ogen van Emma, maar op het ogenblik dat zij de brieven van haar vriendin leest, ligt het perspectief bij Floor; dat is voor de interpretatie van hun verhouding een belangrijk aspect (zie de volgende paragraaf).

De stijl van *Zuiderkruis* is eenvoudig en helder, maar wel bijzonder in het eenvoudige, omdat gevoelens en gedachten haarscherp worden overgebracht.

Achtern mijn rug lagen Floor en Julia in het tweepersoonsbed, hun hoofden nog geen halve meter van mij vandaan. Toch hadden zij net zo goed aan het andere eind van de wereld kunnen zijn. Een dunne muur was in staat ons volledig van elkaar te scheiden. Omdat ik zo teleurgesteld was, wist ik

wat ik voor deze dagen had gehoopt: binnengelaten worden in hun kring. (p. 112)

De auteur maakt spaarzaam gebruik van beeldspraak en vergelijkingen, ze doet dat wel op een verrassende manier.

Vanuit het glanzende centrum leek men alle lelijke, oude gebouwen te hebben opgepakt en achtereenvolgens over de schouder geworpen, waardoor om de stad een kring van vervallen gages en roestige bedrijfspanden was ontstaan, als de cirkel van speelgoed rond het bed van een kind. (p. 21)

De stijl van de brieven van Floor verschilt in zoverre van die van het door Emma vertelde verhaal, dat Floor meer aandacht besteedt aan beschrijvingen, waarbij ze zich ook bloemrijker uitdrukt.

De roman heeft twee motto's; het eerste is van Virginia Woolf uit *To the lighthouse*:

...to want and to want, and not to have...

Voor het tweede motto zie de paragraaf *interpretatie*. Het boek heeft als opdracht *Voor Beverly*.

Interpretatie

Het centrale thema in de roman zou je kunnen omschrijven als zoektocht naar de eigen identiteit. Emma had zich zo afhankelijk gemaakt van Floor dat de reis nodig was om zich van haar te bevrijden. Ook tijdens de reis is er nog sprake van vergaande vereenzelviging. Als Emma op p. 119 beschrijft wat ze in Blayney doet, is niet alleen de reeks handelingen gelijk aan die van Floor twee jaar daarvoor, maar zelfs de woordkeuze van het verslag is identiek aan die van de brief van Floor. Die identificatie met Floor vindt niet alleen plaats in het denken van Emma, de lezer ziet die ook weerspiegeld in de reactie van Floors ouders na haar dood. Ze beschouwen Emma als een soort plaatsbestedster van hun dochter (zie p. 46). Als Emma daar door Jan op gewezen wordt, staat er:

'Godverdomme Jan,' zei ik.

Op dat moment besloot ik naar Australië te gaan. Ik had nog tien dagen om alles in gereedheid te brengen.

Achteraf gezien kan de lezer constateren dat die identificatie te ver ging en dat ze de reis dus onderneemt om zich daarvan te bevrijden.

Opvallend is dat de identificatie met Floor echt losser wordt op het moment dat deze maximaal lijkt, namelijk als Emma de duik kopieert die Floor twee jaar daarvoor noodlottig is geworden (zie p. 194 e.v.). Emma zoekt nog steeds naar het antwoord op de vraag: is het zelfmoord geweest? Helemaal zeker wordt dat niet, maar Emma bevrijdt zich daar onder water wel van de angstige gedachte:

Zo lang was ik beheerst door de vrees dat Floor haar dood zelf had gekozen. Nu voelde ik voor het eerst hoop. Hoop dat dit niet zo was ... (p. 196)

Ze hoeft ook geen absolute zekerheid meer en kiest voor zichzelf, voor het leven. In kleinigheden is deze keuze tevoren angekondigd. Voordat ze duikt bijvoorbeeld zegt Michael tegen haar: 'Vergeet niet te ademen.' (p. 194). Ademen staat hier voor 'leven'. En op het kantelpunt tussen verdrinken en weer opstijgen, ziet Emma ineens het beeld voor zich van haar driejarige neefje Tim die een touwladder beklimt.

Ik zag hoe zijn kleine handen het touw niet konden omvatten. Zijn voeten gleden weg, en herhaaldelijk viel hij. De touwen wiebelden. Zijn motoriek was nog in de leer. Toch bleef hij doorgaan, zonder op mij of de andere kinderen te letten. Geduldig, maar vastberaden, niet gericht op het kleine platform boven zijn hoofd vanwaar hij op de glijbaan kon stappen (dat doel leek vergeten), was hij bezig om zijn eigen bewegingen meester te worden. Zijn drang om te leren leven ontroerde mij. (p. 195)

De verwijzing naar het beeld van het kind Tim is thematisch verbonden met haar gevoelens op het eiland Tavewa: ze is daar weer kind, haar leven kan opnieuw beginnen. Het tweede motto van T.S.Eliot verwijst ook naar dit herbeginnen:

And the end of all our exploring
Will be to arrive where we started

And know the place for the first time

Deze herinnering aan het kind Tim bevrijdt haar in de eerste plaats van de neiging zich te laten gaan en net als Floor te verdrinken, maar het betekent ook dat ze niet langer het spoor van haar vriendin hoeft te volgen. Ze beseft dat ze kan kiezen voor een ander lot.

Met terugwerkende kracht beseft de lezer dat die **bevrijding** al eerder op de reis begonnen is. Er zijn namelijk momenten dat ze

ervoor kiest niet exact de tocht van Floor te kopiëren. Op p. 122 staat:

Eén moment beseft ik dat ik ervoor koos om Floor te volgen, en dat ik er ook voor kon kiezen dat niet te doen.

De belangrijkste eigen invulling van de reis is ongetwijfeld de beklimming van Uluru (p. 84 e.v.) en de overnachten op die berg. Die nacht is Emma helemaal op zichzelf teruggeworpen. Het is een soort mythologische krachtmeting met onnoembare natuurlijke machten. Het belang van die krachtmeting blijkt ook uit de taal:

De maan was ondergegaan, en er heerste opnieuw totale duisternis. Het was koud. In de uren sinds zonsondergang was de woestijn steeds meer afgekoeld. Als de zon niet terugkwam zou alles langzaam verstarren: ik als eerste, dan de dieren en de planten, tot ten slotte geen molecuul meer zou bewegen. Alleen de rots zou overleven omdat hij al dood was. (p. 87)

Ook andere passages blijken (achteraf) vooruit te wijzen naar Emma's bevrijding: het bezoek aan Annemarie (p. 136), het kijken naar de dodensprong aan een 'elastiek' (p. 149). (Opmerking: het 'overdoen' van iemands lotgevallen tot en met het moment dat fataal kan zijn, is ook een bouwsteen van *Het gouden ei* van Tim Krabbé.)

Emma doet Floors reis over om zich onafhankelijk te maken van haar gestorven vriendin. Een belangrijke functie in dit proces heeft ook **de reconstructie van het verleden**, waardoor Emma zichzelf in staat stelt met 'schone ogen' te kijken naar haar relatie met Floor. Op symbolische wijze wordt de lezer duidelijk dat Emma uiteindelijk zichzelf gevonden heeft. Op het laatste van de roman kom je namelijk pas haar volledige naam te weten: Emma Schager (p. 167 en 175).

Naast het hoofdthema, de zoektocht naar de eigen identiteit, zijn er neventhema's die het hoofdthema versterken. Emma heeft bijvoorbeeld het idee dat zij de laatste reis van Floor als het ware gefinancierd heeft met het beeld dat zij ooit aan Floor gegeven heeft. Zij heeft een **schuldgevoel**; zie p. 14 en vooral p. 34:

Ik zei niets, maar wist dat ik niet langer de onbedoeld gulle gever was van vijftien maanden vrijheid, maar medeplichtig aan haar dood.

Opvallend is dat Emma merkt dat dit schuldgevoel gespiegeld wordt in de persoon van Ellen, die immers het beeld gemaakt heeft. Het is trouwens ook Ellen die probeert haar dit schuldgevoel uit het hoofd te praten als ze schrijft:

'Ik maakte het beeld, jij kocht het en gaf het aan Floor, en nu is zij dood. Tussen die handelingen liggen zoveel andere handelingen dat je niet kunt zeggen dat wij de oorzaak zijn, en haar dood het gevolg. Dat moet jij ook vinden.' Het was een bezwering, een oproep, een bevel. Gedeelde onschuld is hele onschuld. (p. 169)

Een tweede subthema is *viriendschap*, vaak gekoppeld aan *jaloerie*, of de angst om verlaten te worden, buitenstaander te zijn (zie p. 65, 78, 101). Emma is jaloers op Ellen en later op Julia om hun verhouding tot Floor. De ware aard van die relaties doorziet ze overigens niet, daar komt ze pas later achter.

Kleine motieven en symbolen ondersteunen de verhaallijn en de thematiek. Het voert te ver ze allemaal te bespreken, maar we noemen als voorbeeld: brieven, foto's, schilderijen, het contrast woestijn – stad, sterren, zee/oceaan.

Emma is succesvol in haar carrière, waarover je trouwens nauwelijks iets leest, maar in haar persoonlijk leven neemt ze veel verkeerde beslissingen of beslissingen die ze lang als zodanig beschouwt. Zo trouwt ze met de 'verkeerde' man, met Paul in plaats van met Jan, en ze geeft Floor, achteraf gezien, het verkeerde cadeau. Ze beoordeelt de verhouding tussen Floor en Julia lange tijd verkeerd. De kijk die ze op zichzelf heeft, zeker na Floors dood, is uiterst negatief.

Urenlang wiegde ik nu heen en weer op de maat van twee woorden. Judas. Koekoeksjong. Judas. Koekoeksjong. Mijn benen hield ik opgetrokken en mijn voeten raakten alleen haar houten vloer wanneer ik ten slotte wel naar haar bed moest gaan. (p. 42)

Ze voelt zich alsof ze Floor verraden heeft en als een indringer, een koekoeksjong, in haar huis woont. Pas later gaat ze echt inzien dat Floor zich mislukt voelde, niet was wat ze had willen zijn. Daarom reisde ze ook zo veel.

Uiteindelijk overwint Emma jaloerie, afhankelijkheid en onzekerheid. Dat komt door haar positieve instelling en haar door-

zettingsvermogen, die vooral naar voren komen tijdens haar reis. Op kritieke momenten blijkt dat ze haar emoties kan beheersen. Ook de vaardigheden van haar beroep, ze is organisatieadviseur, komen naar voren.

Opvallend is hoe weinig de lezer in alle terugblikken aan de weet komt over Emma's afkomst, over haar eigen familie.

De titel slaat uiteraard op het sterrenbeeld Zuiderkruis, dat aan de hemel op het zuidelijk halfrond staat. Op Tavewa zit Emma 's avonds voor haar tent.

Het Zuiderkruis werd mij vertrouwd als de Grote Beer in de noordelijke sterrenhemel. De belofte die mij ooit met de sterren op Floors plafond was gedaan, werd eindelijk ingelost. (p. 184)

Voordat Floor naar Australië vertrok, had ze voor Emma, die op haar huis zou passen, de zuidelijke sterrenhemel op het plafond boven haar bed aangebracht (zie p. 17). Toen was Emma daar nog ongelukkig onder: Floor had zoals altijd wat echt was, Emma had namaak. Op Tavewa, na haar tocht, is Emma veranderd.

Zo vaak in mijn leven was ik alleen achteraf gezien gelukkig geweest. Op deze avonden was ik gelukkig, en ik wist dat ik gelukkig was. (p. 184)

Het sterrenbeeld heeft vier sterren; het ligt voor de hand daarin een verwijzing te zien naar Floor, Ellen, Julia en Emma: wel vier aparte sterren, maar toch één beeld.

Kritiek

Bij dit romandebuut waren twee zaken opmerkelijk. In de eerste plaats is de roman in bijna alle dag- en weekbladen besproken en dat overkomt niet veel debutanten. Verder waren de critici over het algemeen zeer positief. De ondertoon van sommige recensies is er zelfs een van verbazing: dat een debutant zo'n goede roman kan schrijven ...

Johan Diepstraten: 'Wat de lezer wel weet, is dat hij een fascinerend debuut in handen heeft. Het is een roman die geschreven lijkt te zijn door een routinier. De compositie is werkelijk af, de karaktertekening voorbeeldig. Maar het meest bijzondere ervan is dat alles waar het in literatuur om behoort te gaan zo knap is

verbeeld. De thematiek van *Zuiderkruis* is zo oud als de literatuur zelf, de uitwerking ervan is indrukwekkend. [...] *Zuiderkruis* doet denken aan het beste uit *De vriendschap* van Connie Palmen en *Het geheim* van Anna Enquist. Een debuut van formaat.' (BN/De Stem, 3-2-1999)

Odile Jansen: 'Er is geen andere conclusie mogelijk dan dat Pauline Slot met dit debuut de meesterproef glansrijk heeft doorstaan.' (Trouw, 13-2-1999)

Aleid Truijens: 'Zo komt Emma – meer gewend anderen te observeren dan zichzelf – met omtrekkende bewegingen toch bij haar eigen drijfveren uit. En zo doet ook de koel vertellende schrijfster indirect een beroep op het gevoel van de lezer. Met bedwongen emotie registreert zij overwonnen verdriet. Die beheersheid maakt *Zuiderkruis* tot een sterk romandebuut. Hopelijk geen tussendoortje, maar het begin van een oeuvre.' (de Volkskrant, 22-1-1999)

Carel Peeters schrijft een 'enerzijds-anderszijds'-recensie. Eigenlijk vindt hij het wel een goed boek, maar hij had liever gehad dat de debutante een roman had geschreven die meer bij zijn eisen past ...

'Het zou mooi zijn geweest als ik nu kon schrijven dat *Zuiderkruis*, het romandebuut van Pauline Slot, een eclatant voorbeeld is van proza zonder ouderwetse plot, maar wel met veel andersoortige spanning. Van dat soort spanning is wel sprake (tussen personages, tussen façade en de achterkant van een leven, tussen de vraag of iemand een ongeluk heeft gehad of zelf een eind aan haar leven heeft gemaakt), alleen is die te weinig uitgebreit. Ik had graag gezien dat Slot Emma, de hoofdpersoon die tegelijk het verhaal vertelt, de vriendschap met haar vriendin Floor op de spits had laten drijven, en de consequenties had getrokken uit haar eeuwige rol in de schaduw. [...]

Een echt sterk voorbeeld van een roman met spanning die niet afhankelijk is van een simpele plot is *Zuiderkruis* niet, maar als eerste roman is er desondanks genoeg aan te beleven.'

(Vrij Nederland, 13-2-1999)

J.J. Voskuil

De moeder van Nicolien

Uitgeverij G.A. van Oorschot, Amsterdam 1999
187 pagina's

Inhoud

Maarten Koning (geboren in 1926) woont met zijn vrouw Nicolien en de katten Jonas en Marietje in Amsterdam, waar hij bij het 'Bureau van Beerta' werkt als wetenschappelijk hoofdambtenaar.

De moeder van Nicolien, mevrouw Haspers, woont in Den Haag. In 1957, als ze ongeveer vierenzestig jaar oud is, begint zich een proces van lichamelijke en geestelijke aftakeling te manifesteren. Maarten en Nicolien gaan vaak bij haar op bezoek en laten haar ook regelmatig naar Amsterdam komen. Op woensdag en in het weekend gaat ze meestal naar haar nichten Willy en Bertha.

De dagen die Maarten, Nicolien en haar moeder gedrieën in Amsterdam of Den Haag doorbrengen vertonen weinig variatie: ze voeren oppervlakkige gesprekken, maken af en toe een uitstapje, eten gebakjes of ijs, drinken koffie en borreltjes, halen wat herinneringen op, praten over de dingen van de dag of luisteren naar muziek.

Op een gegeven moment begint mevrouw Haspers aan geheugenverlies te lijden. Dat blijkt bijvoorbeeld in juni 1966 als ze in hun vakantiehuis in Wapenveld zijn. Ze krijgen daar bericht dat Jan (een familielid) overleden is, maar Maartens schoonmoeder, die net bij Jan gelogeed heeft, kan zich niet herinneren dat hij ziek was.

Begin jaren zeventig neemt haar gezichtsvermogen sterk af en wordt ze steeds vergeetachtiger. Zo weet ze op 10 mei 1973 niet meer dat Nicolien (die ze Niekewiek noemt) geopereerd is en dat ze al tien jaar een girorekening heeft. De verjaardag van haar overleden man, ongeveer een maand later, vergeet ze echter niet.

Nicolien raakt steeds vaker geïrriteerd door haar moeders kwaaitjes en gaat zich meer zorgen maken over haar lichamelijke en geestelijke achteruitgang. Maarten reageert laconieker op de situatie.